

Niezrealizowana wersja banknotu 10. zlotowego. Fot. *Biuletyn numizmatyczny* nr 7-12, Warszawa 1991.

Prace przygotowawcze do druku i sam druk wszystkich banknotów zostały po upadku Francji w 1940 roku przeniesione do Wielkiej Brytanii. Banknoty o nominałach 1, 2, 5 zł zlecono do druku firmie Bradbury, Wilkinson & Co z New Malden.

Losy banknotu 10. zlotowego były w świetle dostępnych źródeł dosyć zagmatwane. Istnieje bowiem próbny wydruk banknotu o nominalie 10 zł będący stylistycznie kontynuacją serii 1 - 5 zł. Świadczy to o tym, że druk również tego nominalu był przygotowywany w firmie Bradbury, Wilkinson & Co. Projekt ten nie został ostatecznie zrealizowany.

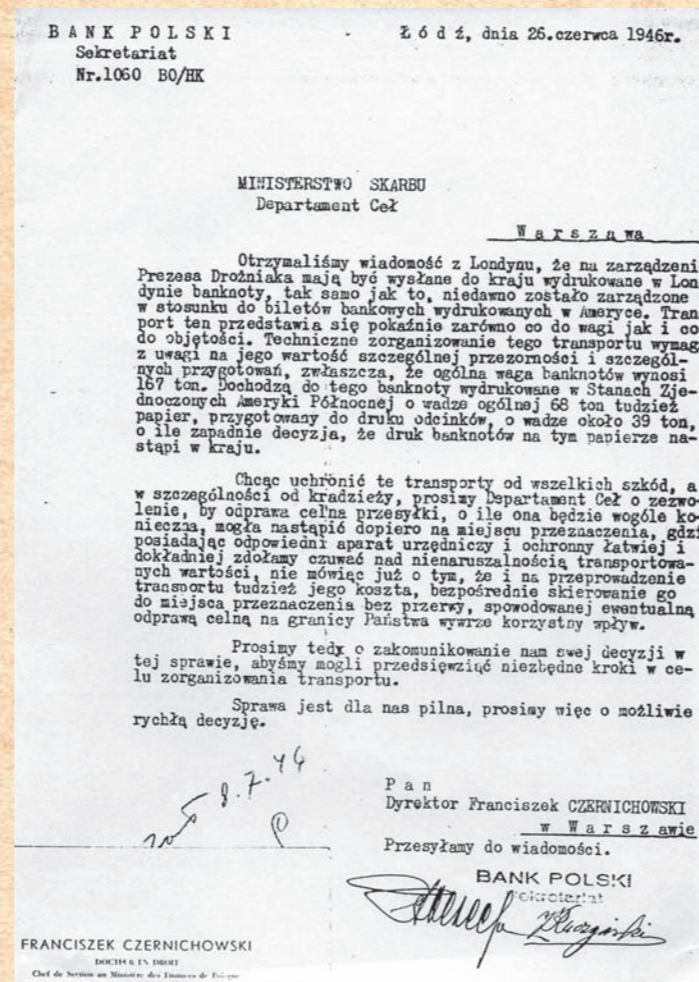
Nominały 10, 20, 50, 100, 500 zł zostały wydrukowane przez wytwórnię banknotów Thomas de la Rue w Londynie (ta sama firma drukowała banknoty podenominacyjne w 1994 roku). Próbne wydruki banknotu 10. zlotowego zostały wykonane w kolorze zielonym. Zachowało się kilka unikalnych odbitek w tym kolorze.

Banknot próbny wydrukowany techniką stalorytniczą w kolorze zielonym na papierze bez znaku wodnego i oznaczenia serii.

Ostatecznie, zgodnie z odręcną adnotacją inż. Karola Chybińskiego zachowaną na jednej z odbitek, banknot został wydrukowany w kolorze czerwonym w 1942 roku. Karol Chybiński przed II wojną światową był dyrektorem technicznym w Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych (PWPW), a w Thomas de la Rue zatrudniony został jako doradca techniczny.

Kopia pisma Banku Polskiego do Ministerstwa Skarbu w sprawie uproszczenia procedury celnej związanej z transportem banknotów.

Po zakończeniu II wojny światowej, w 1947 roku banknoty Banku Polskiego wydrukowane na zachodzie zostały przetransportowane do Polski. Reprodukowane obok pismo mówi o przygotowaniach do owego cennego i ogromnego (274 ton) transportu.

Różne źródła mówią o tym, że rozważane było wprowadzenie ich do obiegu po dokonaniu odpowiednich nadruków.

Osobiście uważam, że nikt z ówczesnych władz komunistycznych nie brał takiej ewentualności pod uwagę. Funkcjonował przecież wtedy w Polsce Narodowy Bank Polski (dekret z 15 stycznia 1945 roku) a w obiegu były „jedynie słuszne” banknoty przywiezione w 1944 roku z Moskwy i emitowane już przez NBP serie z lat 1945-47.

W 1951 roku los banknotów emigracyjnych został ostatecznie przypieczętowany – przetarto je na masę papierniczą w Fabryce Papieru w Jeziornie, a proces likwidacji Banku Polskiego zakończył się 7 stycznia 1952 roku. Dla celów kolekcjonerskich zachowano 1000 kompletów tzw. obiegowych i 1000 kompletów z napisem WZÓR.

Adam Lukawski

Egz.

PŁOCKIE WZGÓRZE TUMSKIE NA BANKNOCIE BANKU POLSKIEGO

Banknot o nominalie 10 zł, emisja emigracyjna 15 sierpnia 1939 r.

Bank Polski we wrześniu 1939 r. jak wiele innych instytucji ewakuował się za granicę. Pierwszą siedzibą Banku była Francja. Już we Francji w 1939 roku rozpoczęto przygotowania do wznowienia działalności emisyjnej po zakończeniu wojny. Podjęto decyzję o przygotowaniu zupełnie nowych wzorów banknotów o nominałach od 1 zł do 500 zł. Dla zachowania ciągłości działalności Banku Polskiego, jako datę i miejsce emisji podano: Warszawa 15 sierpnia 1939 r. Kierując się zapewne względami politycznymi wybrano dla grafiki tych banknotów tematykę ludową (postacie przedstawiające polskie typy ludowe i polskie krajobrazy). Wykonanie projektów zlecono grafikom z firmy E. Deloche & Co.

Artyści, nie znając polskiej wsi i strojów regionalnych, projektując, opierali się wyłącznie na dostępnych im wydawnictwach: encyklopediach i albumach etnograficznych. Głównym źródłem, z którego czerpali wizerunki potrzebnych postaci i krajobrazów, była *Encyklopedia Staropolska* Zygmunta Glogera (Warszawa 1900-1903), seria wydawnictw pod wspólnym tytułem *Cuda Polski* (Poznań 1935) oraz albumy fotograficzne *Polska w krajobrazie i zabytkach* (Warszawa 1930).

Dziewczyna spod Warszawy
(fotografia K. Bayera
z lat 1860-1870),
Zygmunt Gloger,
Encyklopedia Staropolska
Warszawa 1900-1903

Projektantem banknotu, na którego rewersie znalazł się widok plockiego Wzgórza Tumskiego był E. Meronti. Pierwowzorem portretu kobiety umieszczonego na awersie była fotografia Karola Bayera zamieszczona w 4. tomie *Encyklopedii Staropolskiej* Z. Glogera (str. 391). Na banknocie ze względów kompozycyjnych portret został przedstawiony w lustrzanym odbiciu.

Trudno jest jednoznacznie wskazać fotografię Wzgórza Tumskiego, która posłużyła za wzór projektantowi. Jest to dosyć popularne ujęcie Wzgórza od strony zachodniej. Fotografia wykonana z tarasu kawiarni Klubu Artystycznego Płoczan (obecnie Hotel Starzyński) reprodukowana była wielokrotnie na pocztówkach i w wydawnictwach pomiędzy rokiem 1918 a 1930. Jednak pewne szczegóły – położenie względem siebie wież katedry i jej kopuły oraz wielkość drzew – mogą przybliżyć wskazanie właściwego źródła. Według mnie, ponad wszelką wątpliwość autorem fotografii jest Juliusz Stefan Kłos (1881-1933), architekt, który w 1918 roku wykonał serię zdjęć Płocka. Oryginały znajdują się w zbiorach Towarzystwa Naukowego Płockiego. W jakim wydawnictwie fotografia ta trafiła do projektanta, trudno powiedzieć. Najważniejsze jest jednak to, że po raz pierwszy w historii emisji polskiego pieniądza na banknocie znalazł się obraz panoramy miasta, i że był to właśnie Plock.

Fotografia Wzgórza Tumskiego, która stała się wzorem do projektu rewersu banknotu 10. złotowego. fot. Juliusz Stefan Kłos, ze zbiorów TNP